

CSALÁD ÉS ISKOLA.

NEVELÉS-OKTATÁSÜGYI SZAKKÖZLÖNY,

szülők, kisednevelők, tanítók és a nevelésügy barátai számára.

KIADJA A KOLOZS-DOBOKAMEGYEI TANÍTÓ TESTÜLET.

FŐMUNKATÁRSÁK:

KISS SÁNDOR ÉS SZABÓ ENDRE.

FELELŐS SZERKESZTŐ:

VÁRADI KÁROLY.

Megjelenik — július és augusztus havakat kivéve — havonként kétszer, legalább egy ivnyi tartalommal.

Előfizetési ára: egész évre 3 frt, félévre 1 frt 50 kr. Pályázatok s egyéb hirdetések petit soronként 5 krra számítatnak.

E közlöny beltartalmát illetők a **szerkesztőhöz** (lakik a belső-középutóban 31. sz. a.); az előfizetési pénzek, hirdetések és reklamációk pedig — Gazi József egyleti pénztárnok címén — a **kiadó hivatalba** (kurta szappanúta, 15. sz. a.) küldendők.

A gyermekből ifjú lesz!

III.

[Befejező közlemény.]

Ifjúnk a nagy útra már-már készen áll, de felszerelése még nem teljes; egészítsük ki e hiányt, s aztán bizzuk sorsára.

Bezáródik a gyermek mögött az iskola, s megnyílik az ifjú előtt az élet: menynyire megváltozott kép, mily nagy e lépeső ebből amabba! Itt ma még csak úgy szólva, egy szélesebb körű családot hagy el, s holnap már egy hullámzó világba lép; itt minden ismerős, minden jó barát, amott minden idegen, minden titokzatos talány. A nehéz gondoktól még ment környezetre, a gyermeki lélek nyíltságából folyó tiszta őszinteségre a megpróbáltatások sötét képe tárul, melynek alakjai komolyak az élet nehéz terhe alatt; magokba zártak, mert a tapasztalat e módot célravezetőbbnek bizonyította be; hol több az erőltetett mint a természetes mosoly; hol több a hizelgés, mint az őszinteség; hol több a látszat, mint a való. Valóban ez új táj egyes részeit egy kezdő vándor méltán megbámúlhatja!

Vagy szakítsunk ki az útra indult ifjú elé táruló képből egy másik lapot.

Korunk a haladás kora, mondja egy elcséptelt phrasis; de korunk az udvariasság kora is, a tapasztalatra hivatkozva mondhatjuk ezt ép oly joggal mi. Az idő e jellemző characteristicájában nem is lenne semmi leverő, az udvariasság fogalmát a maga természetes határai közt valódi értelmében véve, hisz valódi mivelttség ez alkatrésznélkül nem is képzelhető. De épen az a baj, hogy

nem így van a dolog! Ezzel is, mint sok egyébbel, visszaélések történnek; az udvariasság hamis képmutatássá devalválódik sokakban, vagy más oldalról: a telhetetlenség azzá forceirozza némelyek részéről. A társadalom egy része aztán úgy van ezzel, mint sok anya szeretetével, nem elég az okos, tájékoztató való, majomszerűvé, szemfényvesztővé kell azt erőszakolni. Ennek folytán itt, úgy amott, beáll az elkényesztetés, elkényesedés. — Ez a megindult ifjú előtt álló érem egyik lapja. Hát a másik? . . .

A nagy természetben mindenütt uralkodik e törvény: actió reactiót szül, s ez alól a társadalom sem képezhet kivételt. A véglet amott, végletet eredményez itt. Nem is esoda! az anynyi émélygéstől saturált látvány, melylyel a hiúságtömjénczetet kedves énjének, s menynyit az udvaronc szór az abban élvet találóknak, undort gerjeszt az okosabbakban, s fokozott arányban erősödik a durva őszinteség iránti imádásuk. Itt nem jó az, mit amott tapssal kísérnek; itt megvetést provocal, mit túl édig emelnek Ez az érem másik lapja.

Valóban gyönyörű quodlibet ez, mit másképp társadalomnak is neveznek! De hát az ellentétek ez óriási tömkelegében találhat-e vajjon Ariadnefonlat a pálya kezdetén álló ifjú, mely vezetője legyen az életviszonyok e tarkaságában? Sikerülhet-e oly szerencsével fellépése, hogy épen a súlypontot találja meg, hogy e mérleg rúdja se jobbra se balra ne billenjen? . . . Egy nagy szót mondunk ki, mely meglehet sokakban szörnyülködést, másoknál meg gúnymosolyt fog előidézni, de tárgyunk bevezető megoldhatása miatt nem kerülhetők ki. Midőn gyermekünk, növendékeink mint

ifjak adatnak át az életnek, már magokkal kell hogy vigyék, ha mint egész munkák kerülnek ki kezeink alól, az emberismeret előfeltételeit, tapintatát. Most már kísérsük meg a fejünkhöz csapott anathemát elhárítani.

A mily nagy szükségét érezzük az életben emberismeretünknek, ép oly készséggel elismerjük annak lehetetlenségét, hogy a szoroson vett ilyen tudománnyal egy 16—18 éves ifjút felvértezni lehetne. Az emberi ész igen sok oldalú és sok téren esodákat mivel, de ennek dacára is még nem volt és nem is lesz olyan lángész, mely a csalhatatlanság színvonalán felül emelkedve remekelhetett volna itt. Épen azért, így tudva és fogva fel a dolgot, nem óhajtanék úgy tűnni fel, mint ki a böles legutolsó és legnehezebb tanulmányát képező tudományt csak úgy könnyű szerrel osztogatni akarnám még az iskola porával megrakott ifjúnak. Végtelenül kevesebb s így tán ki is vihetőbb a mi teendők, t. i. az erre vonatkozó alap és irány megadása, mely nem egyéb, mint: képesítsük növendékeinket a velünk közvetlen összeköttetésben levő dolgok, viszonyok helyes megítélésére.

E ritkított sorok lennének tehát az emberismeret előfeltételeinek megadhatására kiindulási pontunk, csak hogy itt eredményhez jutásunk igen nagy tapintatot és türelmet tételez fel részünkről. A fokozatos egymásután ha valahol, úgy itt nem szabad hogy csorbát szenvedjen, ha felületes gépiességet nem akarunk teremteni. A dolgok helyes megítéléséről az elvontabb viszonyokra és hosszú gyakorlat után csak legvégül térhetünk a legkomplikáltabb műre, az ember és cselekvényeire. E fokozat nem feledése mellett az első lépés e célunkhoz, hogy növendékünkben az érdeklődést felköltsük környezetére. Az érdeklődéssel eo ipso együtt jár a tudvágy felébredése. Ennek helyes vezetése, fejlesztése, sőt úgyszólván kizsákmányolása az, mitől függ munkánk sikere s egyszerűsége ez második nagy kötelességünk.

Ha az érdeklődést növendékünkben felköltöttük, annak új meg új tárgyakat keresni nem igen lesz tovább is a mi teendők. A gyermek fejlődő tehetségei bőségesen fognak gondolkodni egyre fokozódó tudvágya számára tárgyakról, ha különösen, már korábban a tudatlanságból származó hátrányokat elég tapintatosak voltunk első sor-

ban épen ő magával éreztetni. Itt nekünk a teendők csupán az leend, hogy az általa összehordott tárgyhalmazból a neki való tárgyakat, ismeret-láncába beillő szemeket kiválogassuk. A minek megérthetéséhez előismeretei nincsenek, az olyan kérdéseket minden fillentés vagy ámtítási cselegások használása nélkül egész határozottsággal úntunkból félre kell löknünk, ha növendékünkben felületességet, hamis fogalmakat nem akarunk meggyökereztetni. Az attól való félelem, hogy így vajmi kevés lesz az elemezhető anyag, minket ne aggaszson, mert egész nevelési munkánkban nem az a kriterium, hogy mennyit tud, hanem hogy miként tudja azt, a mit tud.

Igy járva el az érdeklődés felköltése és a behatódó vizsgálat alá veendő tárgyak, viszonyok megválasztásában, azon kérdés áll elő: mily módszert kell követnünk, hogy fokozatos haladás mellett a dolgok és combinatiók megértése mellett képessé tehessük gyermekeinket, növendékeinket a legkomplikáltabb problémával való megküzdésre: az ember és cselekvényei megismerésére?

Egész eljárásunk sikere mondhatni egy sarkpont körül fordul meg, és ez: mindent ő és mi lehetőleg semmit. Az ismeret, tapasztalat szerzésben, az okok és következmények fürkészésében ő kell hogy a munka oroslán részét vigye. A mi egyediségünk háttérbe lép s az ő tehetségeinek nyit tért. Mi csak kimutatjuk az utat, melyen ismeretek, tapasztalatok szerzése végett indulnia kell, megtétetjük vele az első lépést s a többi az ő erejére legyen bízva. Vagy világosabban! A gyermeket érdeklődése sarkalni fogja mindent megtudni, s tehát hozzánk fordul. Ha most mi az ő türelmetlen, izgatott vérmérséklete után indulva, sietünk az előttünk semmi bölcseséget nem igénylő titkokat gyorsan markába nyomni, meg lehet az ő izgatottságát e percben lecsendesíthetjük, de valami üdvösebb eredményhez nem is jutottunk. Az így szerzett ismerete nem igen lesz tartós, mert azért nem ő küzdött s mig így egyfelől azt nem is fogja becsülhetni, megszokja más nézeteit, véleményét szolgálilag elfogadni. Nagy veszélyes e tér, ha ide tereltük növendékünket; mert ily irány megadása mellett soha sem fog ő az emberek előitéletein felülemelkedni tudni, hanem annak játék-labdája lesz; keresztülton választást tenni, a valót a látszattól, a külső em-

bert a belsőtől megkülönböztetni soha sem leend képes.

Képessé kell tehát őt tennünk a maga elméje használatára; teszszük pedig ezt úgy, ha úgy szólva vérebe csepegtetjük ez elvet; a legegyszerűbb dolgoktól a természet legtitokzatosabb tüneményéig; a maga tetteit, gondolatait úgy, mint másokéit, semmit soha se mulasztson el a „miért“ itélőszéke elé állítani.

Egy olyan talizmán ez az ifjúvá lett gyermek kezében, melynél ha egyebet nem is adtunk volna neveltünk birtokába, ő már ez egygyel sem lenne szegény. Ennek birtokában az ifjú már nem tapasztalatlan ifjú, mert ezzel rá van kényszerítve, képessé van téve az ítéletre, tehát arra, mire az életben tán legnagyobb szüksége van. Legközelebb levén énje, figyelme tárgya is a legközvetlenebb s mindennapibb dolgok után első sorban az leend. Gondolkozik, itél hihetőleg magáról leggyakrabban, s minden ilyen alkalommal egy lépést tesz az önismeret felé. Oly fontosságú pedig ez, mit már az ókori bölcsész is a „nosce te ipsum“-féle alapelveivel a bölcs legfőbb bölcseségének ira elő. — Az énnel szükségkép öszszehasonlításba fog jöni az Ő is, mert őt, mint központot, a dolgokon kívül emberek és cselekvényeik is környezik. Megszokván maga és amazokkal szemben a „miért“ mérlegét alkalmazni, nem fog késni ezekkel szemben sem az ítélet experimentumait megtenni. Ha pedig enynyire képesítettünk, vagy legalább ilyen útba indítottunk egy ifjút: ő, midőn az élet útjára kél, már elég tapasztalattal birand arra, hogy a társadalom fenebb jelzett tarkaságában fejét ne veszítse, vagy ha így történék, hamar magához térjen. Így látszattal nem fog megelégedni, hanem az oknak következményt, s a következményeknek okot keresend; az előítéleteknek nem csúszó rab-szolgája lesz, hanem ő uralkodik azokon; a mit tud, azt egészen tudja és soha nem félig; a mit nem tud, azzal lesz bátorsága megküzdni, és nem fog mondani hebe-hurgya ítéletet, mert megszokta mindent, mielőtt ítélné, megrostálni. Így kezében birja a boldogulhatás lehetőségét, mert van itélő tehetsége és megszokta, tud ítélni.

Kiss Sándor.

Az énektanítás az elemi népiskolában.

V.

(Befejező közlemény.)

Az elemi népiskola első korosztályában az énektanítás kezdetének gyakorlati kivitelét az eddigi közleményeimben bemutatván, annak befejezésül még néhány pontban jónak látom az ezutáni teendőket rövig átalánosságban körvonalozni s egyszersmind az énektanításnak, az elemi népiskola első korosztályában általam követett gyakorlati menetét befejezni.

Mint eddig, a már ismertetett két hangkörben s annak gyakorlati alkalmazásánál, úgy az ezután felveendő három, négy és öt hangkörben is a tanítás menete lassan, de a lehető biztosan történik s arra törekszünk, hogy a gyermekek az illető hangkörökben lévő hangokat, mint a „lá“ szóval, úgy a zenében használtotni szokott betűk neveivel és jól begyakorolják s a hangtalálásban a lehető legnagyobb készségre jussanak. Szóval, hogy a gyermekek a főlvevett hangkörben teljes öntudatossággal mozogjanak s bármely, az illető hangkörbe eső hangtól, akár felfelé, akár lefelé, biztosan találják el akármelyik hanglépcsőt. Természetes, hogy az ily módon begyakorolt hangkörök mindenikében aztán egy, két sőt több kis dalt is betanítunk, mint a már megfutott két hangkörben, mert csak ez által lehet az énektanítás óráját a gyermekekre nézve igazán kedvesé, a tanítóra nézve pedig valósággal élvezetessé tenni.

Ez okból szükséges, hogy naponként vagy legalább minden másodnap pár rövidke perczet ezen tárgyra és szenteljünk s a gyermekeket az előbbi közleményekben leirt módon a hangtalálásban s azzal kapcsolatban az ütemverésben is szorgalmasan gyakoroljuk; továbbá, hogy az illető hangkörök mindenikében főlvevett és betanított kis dalokat az általuk írott hangjegyeken vagy kótákon ismételjük.

Ily módon haladva, már az első korosztályban lehet végezni öt hangkört, (p. o. „e—g“-ig) s az egy ütésű vagy negyed kóták ismertetésén kívül meg lehet és meg is kell ismertetni még az egész és fél kótákat, valamint a négyes számlálás szerinti ütemverést is.

Ime, ennyiből áll, a mit az elemi népiskola első korosztályában tanítandó énektanításra vonatkozólag röviden körvonalozhatok; s hogy ennyit — kellő tapintattal — már az 1-ső korosztálynak is sikerrel meg lehet tanítani: ezt több évi tapasztalat után jó lélekkel állíthatom, s állításomért a szavatosságot készséggel el is vállalom.

Benedek Samu.

KISDEDNEVELÉSI ROVAT.

A beszéd- és értelem-gyakorlatok a kisdedek nevelésében.

Azon reménnyel veszek tollat kezembe, hogy a t. olvasó közönség s a szakértők nem fognak megütközni egy igénytelen nő azon törekvésén, mely a kisdednevelés tökélyesbítésére irányul. Intézményünk tökélyesbítésére irányuló

nézeteimnek óhajtók itt pár sorban kifejezést adni; melyeknek tárgyát kizárólag a kisdedneveldei növendékek körében alkalmazandó beszéd- és értelem-gyakorlatok képezendik.

Mi, kik a kisdednevelés terén működünk, kétségen kívül midanynyian a Fröbel elvei szerint intézzük a kisdedek nevelését;*) s ha az ő elveihez hiven akarunk eljánni, szem előtt kell tartanunk mindig, hogy a gyermeknek sem testi, sem pedig szellemi tehetségeit egymástól elkülönítve fejleszteni nem szabad; hanem olyan eljárást kell alkalmaznunk, melyben a kis gyermekmeknél még el nem különült testi és szellemi cselekvés egyenlően tért talál; az az, ha bárminemű foglalkozást, játékot vagy munkát alkalmazunk, azt soha sem szabad gépileg hajtani végre, hanem vidor, kedélyes és tanulságos beszélgetést kell kötni hozzá, mely egyszersmind a szellemi tevékenységre is tért nyit a különben gépies cselekvésben, s mely által képessé teszszük a gyermeket az öntudatos cselekvésre.

De a mily elkerülhetetlen a gyermek munkájához és az általunk vezetett minden cselekvéséhez értelemfejtő beszélgetést kötni, ép oly elkerülhetetlen a beszéd-értelemgyakorlatot, — mely ez idő szerint a gyermeknek kizárólag csak a szellemét foglalkoztatja — munkával egészíteni ki.

Ezen elv még eddig nem nagy figyelemre méltattott. Eddig megelégedtünk azzal, ha szemléltettük a tárgyat, melyről beszélgettünk. Tagadhatatlan, hogy a kisdedekre nézve az is nagy előny; de nem kielégítő. S ha egyszer megkísértettük, hogy beszélgetésünk tárgyát, lehetőleg utánozva az eredetit, elkészítettjük azon sokféle foglalkoztató eszközök valamelyikéből, melyeket Fröbel oly nagy számmal hagyott utódaira, bizonyára nem fogunk megelégedni azzal, hogy csupán cselekvés nélküli szemléltetéssel kapcsolatban alkalmazzuk az értelemgyakorlatokat.

Tapasztalhatjuk, hogy mily hamar kimeríti a gyermeket a beszélgetés, ha az csak a szellemet foglalkoztatja; babrá, nyugtalanodik, s mindent elkövet, hogy kezének is legyen valami elfoglaltatása. És ez igen természetes, hisz a gyermek egészen az anyagi világban él, s őt abból egyszerre kiragadni és pusztán szellemi munkából álló cselekvésre fogni nem lehet. Ily módon az értelemgyakorlat által a legjobb esetben is — az egyoldalú erő kifejtés által — csak egyoldalú fejlesztést eszközölünk. De ha a gyermek sajátkezűleg készít el valamely tárgyat, s az előtte áll: a legnagyobb érdeklődéssel hallgatja végig mindazt, mit arról mondani lehet; s az általa készített tárgyban fennmaradt hiányokat élénk képzelőtehetségével teljesen kiegészíti anyag-, alak-, szín stb. tekintetében; tehát az oly élénk cselekvés-vágy is kielégítettik, s a szellemi munkásságra is tér nyíttatik.

*) Nem szívesen rontom el a cikkirő illúzióját, de a valóság érdekében még is kénytelen vagyok megjegyezni, hogy pályatársaink közt aránylag sokan vannak, a kik bizony édes-keves figyelemre méltatják Fröbel nevelési elveit. Nagy azoknak is a száma, a kik kérkednek vele, hogy ők ismerik Fröbelt, holott soha sem fordítottak semmi figyelmet az ő elveinek beható tanulmányozására. Bizony ideje volna már ezt a közönyt az ügyet megillető érdeklődéssel cserélni föl.

Ha például kitűzzük egy hétre beszéd tárgyul a bútorok ismertetését, mindenek előtt a valóságban mutatjuk be, a mi bemutatható; szemléltetjük képen is, s azután kirakattjuk a bútorok mintáit kockákból, vagy hasábokból, mely által a tárgyaknak teljesen kidomboruló alakját nyerjük. Ezen foglalkozással kapcsolatban beszélgetünk aztán az előállított bútorok leginkább szembetűnő tulajdonságairól, péld. a bútorok alkatrészeiről. Másnap is folytatjuk a beszélgetést a bútorokról, de ekkor nem kockákból, hanem egyenoldalú négyszöglapocskákból rakattjuk ki, s ekkor már nem annyira kidomboruló alakot, mint inkább a tárgyak elsimuló képét nyerjük; és beszélgetünk a bútorok alakjáról. A harmadik nap vesszőcskékből készítettjük el ugyan azon bútorok ábráit, s most már a tárgyaknak csak határvonalait láthatják a gyermekek; s végül az előtördült tárgyakat a leg-egyszerűbb alakban lerajzoltattjuk folytatva mindezen foglalkozások mellett a bútorok tulajdonságairól megkezdett beszélgetést.

A foglalkozások ily fokozatos alkalmazása által mintegy áthidaljuk a gyermek gondolkodását az anyagiról a szellemire. S a míg e fokozaton áthaladunk, mindent el lehet mondani a bútorokról; sőt még egy igen lényeges teendőre, az elkészített munkáknak, az eredetivel való összehasonlításra is alkalom nyílik, mi által a gondolkodó tehetség fejlesztését eszközöljük.

Továbbá, ha oly tárgyról beszélünk, — mint péld. a házi állatok — melyek mintáinak elkészítése több ügyességet igényel, mint a menyinyivel a négy, öt éves gyermek-kerti növendékek bírnak, azoknak csak tartózkodási helyöket, mint péld. a pajtát, ólat, galambházat, ketrecet stb. készítettjük el kockákból, hasábokból, vagy táblácskákból; s így az elkészített tárgyak lakóiról kétszeres figyelemmel hallgatják a gyermekek az elmondandókat.

A fejlettebb növendékek körében azonban kitűzdelés és kivarrás által az állatok képei is előállíthatók. S így tovább; minden beszéd-értelemgyakorlati tárgyban találunk alkalmas eszközt, melyből a szóba hozott tárgy mintája, vagy képe elkészíthető.

Ha ily módon minél többet foglalkozik a gyermek valamely tárggyal, annál mélyebben és maradandóbban véssődik emlékezetébe annak minden tulajdonsága, melyet alkalmilag arról elmondtunk. Ez által a gyermek figyelmét lekötjük, illetőleg a tárgyra irányozzuk, s a benne oly élénken működő cselekvés vágyát kielégítjük, kezűgyességét, szemmértékét gyakoroljuk; szóval, a beszéd-értelemgyakorlatot csak ily módon tehetjük a kisdedek körében az egyetemes fejlesztés eszközövé.

Darkó Ottilia.

EGYLETI KÖZLEMÉNYEK.

Felhívás a magyar néptanítókhoz.

T. Ügytársak! Az egyet. tanító-gyűlés által megalkotott szabályzatai az „Eötvös-alap“-nak a Nm. belügymi-

niszter úr által jóváhagyatván, ugyanezen szabályok 4. §-a értelmében a közp. gyűjtőbizottság megkezdi működését. Kötelességünknek ismerjük Magyarországon özszes tanítóit tisztelettel megkeresni a végből, hogy becses közreműködésükkel az „Eötvös-alap“ ügyében a központi gyűjtőbizottságot segítsék szíveskedjenek.

Az „Eötvös-alap“ által a tanítók a tanítókért, tehát önmagukért tesznek jót, s tudva, hogy az önszegélyezés útján nyert gyámolítás edesebb a kegyből nyert adománynál s azt az ügytársak velünk együtt érzik, fölöslegesnek találjuk a buzdító szavakat, hanem kérjük a helyett, hogy a mellékelt szabályzatokat minél szélesebb körben, de különösen ügytársaink körében a céllal együtt ismertetve, szíveskedjenek oda hatni, hogy a körükben levő tanító-egylet, vagy kör, gyűjtőbizottságot alakítva, az „Eötvös-alap“ érdekében működését megkezdi.

A szabályzatok a bizottság működésére részletes utasítást nyújtanak, azért csupán azt kérjük, hogy annak értelmében a megalakulásról a központi bizottságot majdan értesíteni szíveskedjenek.

Ügytársi tisztelettel.

Budapest, 1876. március 1-én.

Péterfy Sándor.

a központi gyűjtőbizottság elnöke.

Komjáthy György,
titkár.

Örley János,
pénztárnok.*)

* * *
Az „Eötvös-alap“ szabályzatai.

1 §. A Magyarország területén létező népiskolai, polgári iskolai, képezdei tanintézetek s kisedővodák tanárai, nevelői s tanítói, valamint tanítónői saját részükről befizetendő évi járulékokból, úgypártolók kegyes adományaiból, jótékony célú előadások jövedelméből, végrendeletek s több effélék útján befolyó összegekből egy országos pénzalapot létesítenek.

Az ezen alapra befolyó pénzoszszeg „Eötvös-alap“ címet viselend, mely évenként két egyenlő részre osztatván, az egy-egy évben begyűlő összegnek egyik fele része évenként tőkésítetik s oly alapítványok alkotására fordítatik, melyeknek kamatai Magyarország területén lévő népiskolák, polgári iskolák és képezdei tanintézetek avagy kisedővodák tanárainak, nevelőinek, tanítóinak vagy tanítónőinek egyetemeken tanuló, szorgalmukat és előmenetelüket igazolni képes gyermekei között ösztöndíjakul fognak kiosztani. — Az Eötvös alapítványok jótéteményeiből kizáratnak azoknak gyermekei, kik ezen alaphoz nem járúlnak évenként rendszeren.

A két részre osztott alap másik felének három negyedrészre pedig évenként részint tudományos és műegyetemeinket, részint akadémiáinkat, középtanodáinkat vagy képezdeket látogató tanulók közt osztatik ki ösztöndíjakul, oly mindkét nemű növendékek segélyezésére, kiknek apjuk, il-

*) A gyűjtő-iveket és pénzeket Örley János pénztárnokhoz (VIII. ker. özs-utcai iskola) kérjük küldeni.

letőleg szüleik a fentebb elésorolt népoktatási, népnevelési intézetek tanárai, tanítói és nevelői testületéhez tartoznak vagy tartoztak, s kik e jogosultsági minősítvényükön kívül, kell, hogy az Eötvös-alap javára és gyarapítására szükséges évi járulékok befizetését maguk részéről is évenként rendszeren és pontosan teljesítették legyen. Ezen ösztöndíjak kiosztásánál és az említett körülményen kívül egyedül a vagyoni állapot és kitűnőség tüzetvén ki irányadó elvül. Mig az alapra történő évi gyűjtések ugyanezen második felének egy negyedrészre évenként oly szegény sorsú illetékes tanárok, tanítók, tanítónők vagy kisedővodák, tanítók, nevelők, tanárok özvegyei — de leginkább ezeknek kenyérkeresetre képtelen, nyomorék árva gyermekeinek gyámolítására fordítatik, kiket valamely tanegylet segélyre méltóknak tartva ajánl.

2. §. Ezen Eötvös-alap részesei lehetnek a Magyarországon levő népiskolák, polgáriskolák, tanítóképezdek, kisedővodák mindazon tanárai, tanítói, tanítónői és nevelői, vallás, felekezeti és nemzetiségi különbség nélkül, kik a mondott alap létesítéséhez, gyarapításához évi járulékok fejében, hetenkint 2 krajcárból vagy pedig évenként egyszerre befizetendő 1 forintból álló pénz befizetéssel járúlnak, fölülfizetések s egyes jótékony adakozások az alap javára köszönettel fogadtatván.

3. §. Az Eötvös-alap javára a rendes évi járulékokból, jótékony adományokból s bármi más úton befolyó összegeknek beszedésére az ország különféle vidékein fennálló egyes tanítói egyletek saját kebelükben Eötvös-alapgyűjtőbizottságokat szerveznek, melyek e szabályok értelmében működnek. Az ekkép megalakult vidéki gyűjtőbizottságok gyűjtéseik eredményét félévi, negyedévi vagy havi időközökben egy Budapesten vagy eshetőleg bármely más nagyobb hazai városban székelő s lehetőleg együtt működhető tagokból alakított központi bizottsághoz fogják beküldeni, mely központi bizottság „Eötvös-alap-gyűjtő központi bizottság“ címet viselend s tagjai időről-időre mindenkor az egyetemes tanítói gyűlés által ennek kebeléből lesznek megválasztandók és kiküldendők.

4. §. Mig az egyetemes tanítógyűlés ezen célra külön bizottságot küldhetne ki, nehogy az üdvös intézmény életbeléptetése késleltessék, a II-ik egyetemes tanítói gyűlésnek 50-es bizottsága határozatilag ideiglenesen megállapítván az Eötvös-alap gyűjtésére vonatkozó szabályokat, kiküldé saját kebeléből az egyelőre Budapesten székelő „Eötvös-alap-gyűjtő központi bizottságot“ oly útasítással, hogy a szabályoknak felsőbb helyen való jóváhagyása után kezdje meg erélyes működését.

5. §. A kiküldött „Eötvös-alap-gyűjtő központi bizottság“, mely legalább 15 tagból áll, magát szervezi, elnököt, alelnököt, pénztárnokot és titkárt választ; megalakulásáról a közoktatásügyi ministeriumnak jelentést tesz, valamint a belügyministeriumnál is a központi bizottság székhelyének hatósága útján.

6. §. Az elnök, kit az alelnök helyettesíthet, képviseli a bizottságot — havonként egyszer bizottsággyűlést tart,

melynek határozatait kimondja, jegyzőkönyveit, melyek a legelterjedtebb szaklapokban közzé teendők, megerősíti, s az egyes tanítóegyleteket az ügy támogatására időnkint felkéri.

Érvényes határozat hozásához a tisztviselőkn kívül a bizottság 3 tagjának jelenléte szükséges.

7. §. A pénztárnok pontosan bevezeti az évi járulékok fizetőinek neveit, lakhelyét s a beküldött járulék összegét. Az adományokról s más úton befolyó jövedelemről is hasonlólag, — de külön könyvben pontos jegyzéket vezet. A begyűlt összegekről a közp. bizottság havi üléseiben részletes jelentést tesz, s azok nyilvános nyugtázását — valamely elterjedtebb lapban vagy hivatalos közlönyben az elnök és titkár ellenőrzése mellett és segítségével eszközli. Az egy hónaponként begyűlt összeget a bizottság határozata szerint takarékpénztárba elhelyezi s a takarékpénztári könyvecskét az okmányokkal együtt felelősség terhe alatt őrizi. — Az „Eötvös-alap vagyona“ míg a központi bizottság kezeli, egy szekrényben őrzendő, melynek egyik kulcsa a pénztárnoknál, másik a titkárnál áll.

8. §. A titkár vezeti a bizottsági gyűlések jegyzőkönyveit, azokat az elnök, pénztárnok, és a jelenlévő bizottsági tagok közül kettővel aláírattván, — közzé teszi; az egyes t. egyletekben működő bizottságok által beküldött gyűjtések jegyzékét megőrzi, s a bizottság meghagyása szerint azokkal levelez.

Az évi kimutatást elkészíti, azt a bizottság helybenhagyása után nyilvánosságra bocsátja. Jegyzéket vezet arról, hogy a tanítók által létrehozott Eötvös-alap jótéteményeiben kik és mily mértékben részesülnek.

(Vége a jövő számban)

IRODALOM.

(V. R.) I. Aigner Lajos derék vállalatából, a „Magyar könyvesház“-ból, újabban a következő művek jelentek meg: 1.) „Lord Byron élete.“ Irta Castelar Emil; fordította Várnay Géza. 2.) „Mély titok,“ beszély. Irta Gaskellné; angolból fordított a Csukássy József. Abszélyt a nemes szellemű szerzőnő rövid életrajza előzi meg. 3.) A Wallisból, (Miért nem csak: Vallisból?) beszély. Irta Struensee Gusztáv (Gusztáv vom See.), fordította Batta H. Szikárda. 4.) „Egy Cserepár naplója.“ Eredeti regény; írta Virághalmi Ferenc. 5.) „Képek a középkorból.“ Irta P. Szathmáry Károly. 6.) „D'Aurebonne marquise.“ Elbeszélés. Irta Pontmartin; fordította Csukássy Józsefné. 7.) „Phaedrus Aesopi meséinek öt könyve.“ Fordította Sárvány Jakab. A most megjelent művek felemlítése után kötelességünknek ismerjük e jóra való vállalatot újabban is melegen alánlani t. olvasóink figyelmébe. Eddigelő 26. füzet jelent meg a „Magyar könyvesház“-ból, s ezek legnagyobb részben mind oly műveket tartalmaznak, a melyek minden mivelt, magyar család könyvtárának csak díszére válnak, kivéven a Székely Sándor „Tréfás népdalai“-t, a melyek frivolitásuk és porriasságuk miatt

a családok asztalán meg sem tűrhetők. Nem is értjük, hogy ezeknek, valamint a Czakó Zs. borzasztó Leonájának felvételével miért kellett e vállalat hitelét a családok előtt csökkenteni? Egyébiránt a Czakó Leonája irodalom-történeti szempontból még lehet becses; de már az olyan népies iránytól, a milyent a Székely S. akart a nép sarából, pizskából az irodalomba felemelni, minden mivelt ember csak undorral fordul el. Az ilyent még a ponyva-irodalomból is ki kellene irtanunk, ha a nép erkölcsét nemesíteni s szellemét emelni akarjuk. Saját érdekében kérjük tehát a kiadót, óvakodjék ezután éppen úgy az ilyen durva magyaros, mint a finumabb mázú francziás frivolitásoktól, ha általuk különben jóra való vállalat hitelét a tönkre tenni nem akarja. — Sem arra, sem erre nincs szüksége a valódi „Magyar könyvesház“-nak!

2.) „Kolozsvár részletes leírása és Erdély földrajza. Az újabb nevelési elvek szerint, elemi és népiskolák használatára készíté Páncél Ferenc. 2 köre metszett tér- és földképpel. 2-ik jav. és bőv. kiadás. Kolozsvárt, 1876. Kiadja Stein János, erd. muz. egyleti könyvárus.“ — E 64 lapra terjedő könyvecske mostani szerkezetében már sokkal használhatóbb kézikönyv a honisme tanításához, mint volt első kiadásában. Most mellőzve van a politikai felosztás, de megmaradt most is a kész kérdésekben és feleletekben való tanítás. Ez utóbbit pedig ugyan nem kívánja semmi „újabb nevelési elv.“ A útaztató módszer is kissé furesán és mesterkélten van keresztül vite. A szerző — úgy látszik — azt hiszi, hogy ez a módszer csak abból áll, hogy az ember a folyók mente szerint sorolja elő a nevezetesebb városokat és falukat, de egyébire aztán az útjában ne ügyeljen semmire se. Ezért kellett a hegyekért és szorosokért másodszer járni be az országrészt (de nem országot, a mint a szerző elég meggondolatlanul még most is nevezi) s ezen kívül külön fejezetekben szólni a terményekről, az éghajlatról, Erdély kereskedéséről, kézműparáról, lakóiról s hatáiról. Mindezekről a jellemzőket az egyes vidékek beutazása közben kellett volna felmutatni, hogy minden egyes vidékről egy helyes képet nyerjen a tanuló; az összesítéseket pedig egy visszapillantásba, vagy még inkább ismétlő kérdésekbe s feladatokba kellett volna foglalni, de az ilyen kérdésekhez aztán nem kellett volna oda irni a kész feleleteket. Azt sem értjük: miért kellett olyan verseket, mint az „Emlékezzünk régiékről,“ és a milyen az az „enyedi híres kalvinista diákok bunkós gerundiuma kigalyadásáról“ szóló, belevenni ebbe a könyvbe, a mely legfeljebb a 2-ik korosztályú növendékek számára való?

Szóval: meszsze áll még ez a könyv attól, hogy méltán hordhassa címlapján azt, hogy „az újabb nevelési elvek szerint készült.“ Egyébiránt — jobbnak hiányában — e 2-ik megjavított alakjában most még is csak ajánlhatjuk, mert most legalább nem „világrajz,“ hanem csak honisme.

T Á R C S

Egy különös néptanító.

(Fr. Gl. után szabadon.)

Folyó év januárja 10-én halt meg Szászország Leisnig nevű községében a németországi ultramontanok és kegyes mázzal bevont, álszenteskedő, orthodox lelki félrevezetők kérlelhetlen volt ostorozója — a természetes jog és felvilágosodottság egyik lánglelkű bajnoka — a 75 évet ért Würkert Lajos. Nem hiszem, hogy e tisztelt lap szellemi iránya ellen vétenék, midőn ez egyszerűségében nagy, s az általános fölvilágosodottságot és miveltiséget célzó törekvéseiben mindvégig bátor harcost, a „Frei Glocken“ vallást, humanismust, és rationalismust képviselő heti lap szerkesztőjének az ő életéről írott cikke után, a következő néhány sorban megismertetem.

Würkert Lajos, egy igénytelen gyapjúványaló fia, született Leisnigben, Szászországban, 1800. Felsőbb tanulmányait Lipcsében végezte, a hol már deákkorában csakhamar kitűnt szónoki rutinje által társai között. Papi pályára lépven, miután 19 évig mint diakonus szolgált Wittweidában, 1843-ban első pap lett Zschopauban; a hol 48 ig — igaz lelkeszi működése mellett — főleg szépirodalmi és természettudományi tanulmányok foglalkoztatták. 1848-ban a Reichverfassung híve volt, s mint lelkes és hatásos népgyűlési szónok, a dresdai véres napok alkalmával, vidéke népét személyesen vezetése csatába reactionarius kormányja ellen. Az insurgensek legyőzetvén Würkert 8 évi börtönre ítélték, melyből négyet ki is töltött. Midőn waldheimi börtönéből kiszabadult, — mert szegény is volt s hivatalát is elvesztette — egészen újból kelle a létérti küzdelmet megkezdnie! Fáradhatlan munkálkodása, mely most már egészen az írói tere terelé, menthető csak meg őt magának és a világnak.

Hangyaszorgalma nem sokára kis vagyonhoz juttatván, elhatározá, hogy öreg napjaira, önfentartásáról a „Hotel de Saxe“ című restauratio (vendéglő) átvétele által fog gondoskodni. A lipcseiek sejték, hogy Würkert nem lesz közönséges vendéglős, és ebben csakugyan nem is csalódtak, mert restauratioja egyik nagy termében szónoki cathedrárt állíttatott és megkezdé legott ismeretterjesztő és a sötétséget oszlató előadásait. E fogadó csakhamar oly keresetté lön, hogy mindig zsúfolt, figyelmes közönséggel telten, a nagy Németország valóságos Unicornának vala tekinthető. Felolvasásai themáit rendszeren a természettudományok, a történet, vagy politika köréből választá, s népszerű előadása által hallgatóival különösen a napi kérdéseket értette meg; továbbá a nagy emberek életével s működésükkel, valamint a természettudományok nagy vívmányaival ismertette meg azokat anynyira, hogy Hoffmann F. az 1863-ban Lipcsében tartott nagy nemzeti ünnepen elmondhatta Würkerről: „Lipcse a világ egyik legritkább városai közé tartozik, mert nem létezik benne buta tömeg! És hogy ez nem lé-

tezik, azt nagyrészt Würkertnek és az ő szellemi „Volkskneipe“-jének köszönheti. Az ő fáradhatlan buzgalmának köszönhető, hogy e város munkásainak ezrei nagyobb szorgalommal és több kötelességérzettel dolgoznak mint másutt, hogy e város polgárainak az értelmességből fejlődött önzetlenebb honszeretete: áldozatoktól sem riad vissza.“

Würkert e szerint nemcsak szűkebb hazájának Németországnak vala egyik büszkesége, de az egész civilisált világnak is dísze. Tisztelt olvasóimat, kik eddig kisérék becses figyelemökkel e nem mindennapi férfiú életrajzát és működési terét, még csak Würkert elméjének néhány kiválóbb eszméivel akarom megismertetni. Egy „Sp“ feliratú, népszerű modorban írt cikksorozatban ezt mondja a többek közt az Isten eszméről: „Nem lenne-e általában mindenki, még a gyetmekre nézve is üdvösebb, ha nem ismertetnének meg velök egyebet, mint azon egyszerű igazságot: hogy mi szegény, gyöngé emberek egymásra vagyunk utalva és hogy nincs egyébben üdvösség, csak az áldozatrakész szeretetben? Nem Istent bánthatjátok ti meg, hanem igen is megsérthetitek, meggyalázhatjátok az emberiséget minden éhezőben, a kit nem láttok el élelemmel, minden meztelenben, a kit nem ruháztatok föl. És ne mondjátok, hogy ez a ti tehetségteket meghaladja, ne mondjátok: ily önmegtágadásra, ily szeretetre az ember nem képes. Nem tudjátok-e, hogy az embernek fia anynyira szerette embertársait, miszerint meghalt érettök a keresztfán? Csak tartásatok meg szilárdúl: halandó ember vala ő, a ki imigy cselekvék, igy szenvedé és hogy ti is oly emberek vagytok, mint ő volt és e szerint szintúgy cselekedhettek és szerethettek.“ — Más helytt a halhatatlan, merész, zsidó gondolkozónak — Spinozának — e szavait idézi: „A félelem az, a mi által a babona megfogamzik, megtartatik és tápláltatik. Csak addig, míg a félelem tart, kell az embernek babonával küzdenie. Minden, a mit valaha mysticus tévelygő véleményében tisztelt, nem vala egyéb üres képzelődésnél és egy szomorú félnék kedélynek rémlátományainál!“ Vallás-humanismusának fejtegetése további folyamában továbbá e figyelemreméltó szavakat mondja: „Mennél inkább meg fog győződni az emberiség arról, hogy saját jóléte egyesegyedül önmagától s az érzékeivel szemlélhető világrendről függ; annál inkább fog gyarapodni. Mert a mi boldogságunk nem koldulható ki, avagy nem rimánkodható, nem nyöszöröghető le. Nem alapítható meg az által, ha vakhittel — tudás és tiszta ismeret nélkül — csak utánimádkozunk, nem kegyes kedély-kéjelgéssel, hanem igenis komoly munka által. Tehát „ne ora et labora;“ hanem „cogita et labora!“ Végezetül századunk politikai miseriáit festi ilyformán: „Évszázadokkai azelőtt az emberek késztetve érezték magokat arra, hogy phantasiájokban teremtett félelmetes hatalmasságok haragjának kiengesztelése végett, gyermekeket, hajadonokat áldozzanak, emberáldozatokat rendel-

jenek el országos csapások, pestis, leigáztatás és más egyéb bajok elkerülése céljából. Ez áldozatok akkor — kisebb szerencsétlenségen menekülendők a nagyobbaktól — mint kötelesség és a közjó követelte kívánságként fogadtak fel. De vajjon a mi századunkban, a melyben a nép ifjainak virága vezetetik a mészárszékre, igazolva van-e ily áldozat, kivált akkor, a midőn a közjóérti magasztos és hazafias cél helyett némely isten kegyelméből uralkodó fejedelem legitimitásáért, annak glóirjáért vagy házának fejedelmi becsületéért kell harcolni? ép testöket az ő passiojukért elnyomoríttatniok és időknék előtte a menyeknek országába felrándulniok?! Nem nevetségesebb-e a mi modern Molochunk a Semiták Molochjánál vagy a mexikóiak Vizlipatzlijánál?

De hagyjuk a politikai reflexiókat, a melyek amúgy is kívül esnek e lap keretén; s előttünk csak ez a nagy elve álljon most Würkertnek: „Cogita et labora!“ Igen: gondolkozzunk és dolgozzunk! E legyen a mi jelszavunk is tisztelt kartárs urak és családítók. E principiumot oltuk növendékeink, gyermekeink szívébe. S ha már tanúltunk, gondolkoztunk és dolgoztunk sokat: Würkertnek — a szó nemesebb értelmében vett néptanítónak — elveit és értelemfejlesztő tendenciáit utánozzuk mi is: tágítva a nép ismeretkörét iskolában, utcán és az Isten nagy templomában, a természetben. Szálljunk le kifejezés-modorunkkal a répies, a gyermekies nyelvhez, s így a mi szívéből és értelmünk-ből eredő tanácsunk meg fogja az útát találni az ő szívök-és eszökhöz is. Fogassuk fel a néppel saját legégetőbb érdekét, hogy belátván azt, egy okosabb, a többi kultur-népekkel versenyképesebb nemzedék foglalja el e haza téreit, hogy az aztán tanulja megismerni igazi jóltevőit, értelemfejlesztőit, és ismerje fel bűntető álbarátait és vérszípóit.

Spengel K. Ede.

VEGYESEK.

— **Meghívás.** A Kolozs-dobokamegyei tankerület tanterületének b.-hunyadi járási köre folyó évi március 25-ik napján, a körösfői ev. ref. iskola helyiségében rendes gyűlést tart, melyre úgy a tagok, mint a tanügy minden barátai tisztelettel meghívattak. Főbb tárgyai: 1.) A múlt gyűlés jegyzőkönyvének felolvasása és hitelesítése. 2.) Mintatanítások meghallgatása és bírálata. 3.) A műfaragászatnak vidékünkön leendő meghonosítása tárgyában kiküldött bizottság jelentése. 4.) Az iskola-vizsgáló bizottságok jelentése. 5.) Indítványok tétele és tárgyalása. 6.) A jövő értekezlet idejének és helyének meghatározása. Mintatanítást tartanak Szánthó Mihály a számtanból, Kaproncai Benő a földiratról. B.-Hunyadon, 1876. március 10-kén. Kilyéni Endre, köri elnök.

²⁾ Tisztelettel kérem a kolozsvári napi lapok t. szerkesztőit. sziveskedjenek e meghívásnak becses lapjukban is helyet adni. K. E.

— **Deák- emlék.** P. Szathmáry Károly a „Hon“-ban Deák nevére örökkön élő és áldáshozó emlék alkottatását indítványozza, s ez emlék volna szerinte oly tápintézet felállítására, melybe Magyarország minden törvényhatósága egy-egy teljesen segélytelen, de kitűnő tehetségű ifjút küldene fel a fővárosba kiképeztetés végett. (Néptanoda.)

— **A férjhez ment tanítónők alkalmazása tárgyában** a Népművelők pesti egylete, e f. hó 5-én és 9-én tartott közgyűlésén, hosszabb vita után azt a határozatot hozta, hogy ily tanítónők csak addig maradjanak meg rendes tanítói alkalmazásban, míg anyákká nem lettek; azontúl csak mint helyettesítők, vagy mint szaktanítók (naponta 1—2 órárt adva) alkalmaztassanak. E határozatot a gyűlés többségére mondott nagy szavú dicséretnek mellett egész ujongással közli a „Népművelők Lapja;“ pedig — nézetünk szerint — bizony a természeti és emberi jog megsértésével és kigúnyolásával hozott e határozat. Ha anya nem lehet tanítónő, akkor más nő még kevésbé; már pedig a nőknek a magyar állam törvénye is megadta a jogosultságot arra, s szégyen lenne, hogy attól most épen tanítótestületek akarják megfosztani az anyákat. Egyébiránt e kérdéshez tüzetesen csak akkor szólunk, a mikor a tárgyalás adatai is előttünk állandanak.

— **Dresdában,** a városi képviselők nyilvános ülésében, indívány tételre arra nézve, hogy a fiú-polgári iskolák eddig meglévő nyolc éves tanfolyamához egy kilencedik osztály is csatoltassék, hogy ez által a polgári közép-osztály fiai teljesebb tudományos képzésben részesüljenek az eddiginél s így egyszersmind a nem sok sikert mutató tovább-képző iskolák látogatásától is felmentessenek.

— **Olaszországban,** a pápaság hónapján, napról-napra mind erősebben lábra kap és megszilárdul az állami nevelés. Bonghi az olasz közoktatásügyi miniszter, közelebről bocsátott ki egy körrendeletet, a melyben a papi vezetés alatt álló olyan képző intézeteknek, a melyek világiaknak is nyújtanak oktatást, szigorúan megrendeli, hogy mind a tanítás tervét és tanmenetét, mind pedig a tanári qualificatiót illetőleg szorosán alkalmazkodjanak az állam törvényeinek rendeleteire; ellenesetben iskoláik be fognak záratni.

— **Gyulay Béla,** a „Népművelők Lapja“ volt szerkesztője „Polgári Iskola“ cím alatt új, havi szakközlönyt indított meg, a melyből eddig már 2 szám jelent meg. — Ily közlönyre valóban szükség volt, mert a hazai polgári iskolák eddigelő majdnem annyira különböző szervezet és tanterv szerint működnek, a hányan épen vannak. — Örömmel üdvözljük tehát az új vállalatot s óhajtjuk, hogy az iskolák közös célja tisztázásában és szervezetök egységesítése tétele érdekében hatása minél teljesebb lehessen!

— **Jelen számunk megkéséseért,** a melynek oka az volt, hogy a szerkesztő több napig súlyos beteg volt, elnézést kérünk.

Felelős szerkesztő: VÁRADI KÁROLY.